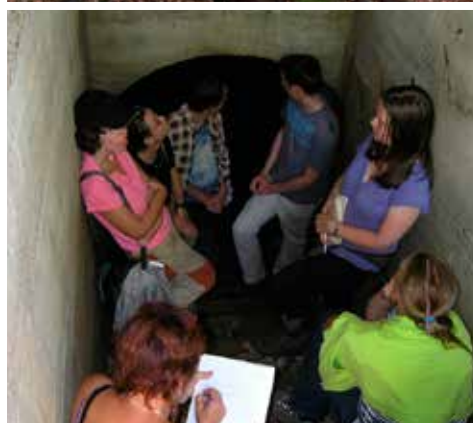

campanula

Chráněné a ohrožené rostliny

Chráněné krajinné oblasti Jeseníky

Vážení a milí čtenáři,

otevíváte právě poslední číslo Zpravodaje CHKO Jeseníky Campanula, které vychází v rámci projektu „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“. Po čtyři roky nám projekt umožňoval, abychom pro vás zpravodaj nachystali, graficky zpracovali, vytiskli a rozeslali. Předtím vyšel ještě jeho nultý ročník. Již pět let vám tedy přinášíme informace, zajímavosti, novinky, rozhovory, tipy na výlety v Jeseníkách a okolí, ... vše co se týká přírody, krajiny a jejich ochrany.

Také v tomto čísle se dozvíte o zajímavých projektech, jež se uskutečňují v našich horách díky nadšencům, kteří mají rádi přírodu, tradice, historii, ... Zkrátka není jim lhostejné přírodní, kulturní a historické dědictví tohoto kraje a jeho zachování pro příští generace. Najdete zde rozhovor, informace o zajímavých chráněných územích, o nové knize Vzácné a chráněné rostliny CHKO Jeseníky od Leo Bureše, ... Na úvod jsme shrnuli informace o výstupu projektu „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“, který byl příkladem toho, jak je přínosné spolupracovat a komunikovat spolu.

Správa CHKO Jeseníky spolu s občanským sdružením Actaea – společnost pro přírodu a krajinu budou v příštím roce hledat prostředky pro to, aby bylo možné ve vydávání zpravodaje pokračovat. Držte nám palce, uděláme vše pro to, aby tradice zůstala zachována. To přejeme sobě i vám, našim čtenářům!

Prostřednictvím těchto stránek vám posíláme rovněž přání šťastného nového roku 2014!

Kateřina Kočí
předsedkyně organizace Actaea – společnost pro přírodu a krajinu

Obsah čísla

Zakončení projektu „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“ (2010–2013)
Lenka Skuhrová, Kateřina Kočí / 3

Nová přírodní památka v CHKO Jeseníky
Vít Slezák / 4

CHKO návštěvníkům v roce 2013
Michal Ulrych / 5

Ptačí sezóna 2013 v Jeseníkách
Petr Šaj / 5

Památník obětem hor na Červenohorském sedle
Vít Slezák / 6

Dřevěné kostely a kaple v CHKO Jeseníky
Vít Slezák / 6

Skrytá tvář Muny
Kateřina Kočí / 7

Otevírá se stezka o přírodě na Muně
Alena Bajerová / 7

Představení nové knihy Chráněné a ohrožené rostliny CHKO Jeseníky
Leo Bureš / 8–9

Rozhovor s členem Horské služby Jeseníky Slávkem Tejnským
Lenka Skuhrová, Jindřich Chlapek / 10

Odumírající strom jako významný biotop hmyzu
Vít Slezák / 11

Lípa v zatáčce v horní Morávce
Jan Halfar / 12

Návrat sladkoplodého jeřábu na Jesenícko
Bohumila Tinzová / 12

Na kole či běžkách Rabštejnskými hvozdy – podzim/zima 2013
Michal Ulrych / 13

**Invazní druhy CHKO Jeseníky – V. díl
Další nepůvodní druhy rostlin CHKO Jeseníky – Chrastice rákosovitá (Phalaris arundinacea)**
Radek Štencl / 14

Přírodní rezervace PR Jelení bučina – ostrov „pralesa“ v moři kulturních lesů
Jindřich Chlapek / 15

Záchranná stanice pro handicapované živočichy v Rudě nad Moravou
Jitka Maixnerová / 16

Zakončení projektu Moravskoslezského kraje

„Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko (2010–2013)“

V roce 2013 končí projekt „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“, jehož cílem je rozvoj efektivní komunikace a podpora cíleného šíření informací jako nástroje řešení vybraných problémů ochrany přírody a krajiny v Moravskoslezském kraji.

Projekt zajišťuje Moravskoslezský kraj a realizován je ve spolupráci s partnery, kterými jsou AOPK ČR, Lesy ČR, s.p., MŽP ČR, o.s. Hájenka, ČSOP Salamandr a ACTAEA.

Výstupem projektu je řada publikací, filmový materiál, výstavy, lokální či regionální informační tabule k chráněným územím včetně evropsky významných lokalit, zpravodaje, brožury, informační letáky, naučné stezky, úpravy webových stránek a informačních portálů. V rámci projektu byla také podporována návštěvníká střediska.

Realizaci projektu v CHKO Jeseníky zajistila ACTAEA – společnost pro přírodu a krajinu společně se Správou CHKO Jeseníky. V rámci projektu byly pro CHKO Jeseníky vydány informační letáky Jesenické horské smrčiny a Jesenické hole, tištěné brožury k naučným stezkám Bílá Opava a Velká kotlina, kniha Chráněné a ohrožené rostliny Chráněné krajinné oblasti Jeseníky, Zpravodaj CHKO Jeseníky Campanula, informační panely a panely k NS Velká kotlina a NS Rejvíz.

Cíle projektu:

- zlepšení komunikace a výměna informací mezi klíčovými subjekty veřejné správy na úseku ochrany přírody v regionu
- zvyšování povědomí prioritních cílových skupin o ochraně přírody a krajiny s cílem řešení vybraných problémů v této oblasti (nepovolené kácení dřevin, ničení biotopů rostlin a živočichů v chráněných územích, rušení fauny a podporování eroze v důsledku nelegálního motokrosu, rozšiřování invazních druhů rostlin)

Očekávané výsledky projektu:

- zajištění vstřícného postupu ze strany vlastníků, správců pozemků, samospráv i občanů; propagace předmětů ochrany v konkrétních lokalitách soustavy Natura 2000
- zlepšení toku informací a zlepšení spolupráce mezi subjekty veřejné správy na úseku ochrany přírody a krajiny
- optimalizace péče o pozemky s pozitivním dopadem na ochranu ekosystémů, zvýšení zapojení samospráv a vlastníků do tvorby prvků ÚSES, zlepšení vztahu i chování návštěvníků k chráněným územím, omezení ohrožení fauny a eroze půdy vlivem nelegálního motokrosu

Financování projektu:

Celkový rozpočet	788.400 €	100 %
Finanční podpora Komise Evropských společenství	356.500 €	45,2 %
Finanční prostředky z rozpočtu kraje	117.200 €	14,9 %
Finanční prostředky přidružených příjemců	314.700 €	39,9 %

Výstupy projektu:

- Film Natura 2000
- Letáky implementace Natura 2000
- Letáky Natura 2000 Beskydy: Pulčinské skály, Co skrývají lesní památky a rezervace, Co skrývají luční památky a rezervace, Lysá hora, Co můžete udělat pro beskydské motýly?, Tajemný obyvatel beskydských luk, skládačka Tajemný obyvatel beskydských luk.
- Letáky Natura 2000 Jeseníky: Jesenické horské smrčiny, Jesenické hole
- Letáky Natura 2000 MSK: EVL Jilešovice, Děhylov, Údolí Moravice, Štěrbův rybník a Malý Bystrý potok, Šilheřovice, Paskov, Niva Morávky, Jakartovice, Černý důl, Pilíky, Horní Odra, Dolní Marklovice, Čermná - důl Potlachový, Niva Olše - Věřňovice, Moravice, Hukvaldy, Hraniční meandry Odry, Heřmanický rybník, Děhylovský potok - Štěpán, Zálužná, Václavovice - pískovna, Stonávka - nádrž Halama, Staré Ol-dřůvky, Staré hliniště, Skalské rašeliníště, Osoblažský výběžek, Mokřad u rondelu, Karviná - rybníky, Štrambersk, Libotín, Červený kámen, Palkovické hůrky, Kojetínské vrchy, Sovinec, Hněvošický háj.
- Brožury Natura 2000 Beskydy: Brožura Beskydy, ptáci a Natura 2000
- Brožury Natura 2000 Jeseníky: Průvodce naučnou stezkou Velká kotlina, Průvodce naučnou stezkou Bílá Opava, Kniha Chráněné a ohrožené rostliny Chráněné krajinné oblasti Jeseníky.
- Brožury Natura 2000 MSK: Evropsky významné druhy Moravskoslezského kraje, Ptačí oblast Heřmanský stav - Odra - Poolší
- Panely Natura 2000 Beskydy: Informační panely Portáš, Prášivá, Pustevny, Ropice, Co nám může Evropa závidět, Bum-bálka, Čeladná, Dolní Lomná, Javorový, Řeka, Valašská Senice, Velký Javorník, Visalaje, Vodní nádrž Rečiska.
- Panely Natura 2000 Jeseníky: Naučná stezka Bílá Opava, Velká kotlina, Rejvíz, Informační panely, Informační panely II
- Panely Natura 2000 MSK: Informační panely Džungle, Radim, Suchý vrch, Semenný sad Řepčonka, Velký Lipový, Gírová, Údolí Hluchová, Údolí Horní Lomná, NS Nové Heřminovy I
- Billboardy Natura 2000 MSK: Billboardy k soustavě NATURA 2000 v Moravskoslezském kraji
- Infocentrum Natura 2000 Jeseníky:

- www.natura2000jeseniky.cz
- Informační portál: <http://prirodamsk.kr-moravskoslezsky.cz>
 - Zpravodaj Beskydy: Zpravodaj Beskydy vyšel v období 2010–2013, 4 krát ročně.
 - Zpravodaj Jeseníky: Zpravodaj Jeseníky Campanula vyšel v období 2010–2013, 2 krát ročně.
 - Zpravodaj MSK: Zpravodaj ochrany přírody Moravskoslezského kraje vyšel v období 2010–2013, 2krát ročně.
 - Film Jak neškodit přírodě
 - Brožura Jak neškodit přírodě
 - Brožura Invazní druhy
 - Leták Ošetřování dřevin
 - Leták ÚSES
 - Workshop ÚSES: Byl zorganizován 1 workshop zaměřený na tvorbu zelených sítí v krajině, možnosti tvorby územních systémů ekologické stability, možnosti financování těchto aktivit a úlohu obcí a majitelů pozemků v procesu tvorby.
 - Publikace ÚSES: V rámci aktivity byla vyrobena brožura představující teoretická východiska, právní předpisy, postupy krajinového plánování, příklady realizací i výsledky sledování přínosů tvorby územních systémů ekologické stability na biodiverzitu.
 - Publikace o přírodě Moravskoslezského kraje: V rámci projektu byla vydána velká obrazová publikace představující komplexně přírodu Moravskoslezského kraje. Celkem bylo vyrobeno 4 000 ks publikací, které byly cíleně distribuovány na obce, školy a další subjekty. Cílovými skupinami aktivity jsou obce a školní mládež.
 - Plakátovací tabule proti ilegálnímu motokrosu: Billboardy proti ilegálnímu motokrosu
 - Internetové stránky proti ilegálnímu motokrosu: www.zakaz-vjezdu.cz
 - Monitoring dopadů projektu: Od začátku projektu je sledo-

PŘÍRODA A KRAJINA Moravskoslezského kraje

- ván dopad projektových aktivit na vybrané cílové skupiny.
- Informační panely projektu
 - DVD projektu: Dokumentární film o průběhu projektu za období 2010–2013

Více informací o projektu a projektové výstupy naleznete na webových stránkách projektu <http://infoms.kr-moravskoslezsky.cz>.

Projekt je financován Moravskoslezským krajem s přispěním finančního nástroje Evropského společenství LIFE+.

Lenka Skuhřavá

Nová přírodní památka v CHKO Jeseníky

Přírodní památka Pfarrererb vyhlášena v červnu 2013 se nachází na území CHKO Jeseníky asi 1 km severovýchodně od kostela v Sobotíně. Zaujímá plochu 0,32 ha a předmětem ochrany je zde ukázka mineralizace alpského typu s výskytem četných druhů minerálů, zvláště epidotu. Minerál epidot, křemičitan vápníku, hliníku a železa, je hlavním objektem zájmu hledačů, kteří lokalitu Pfarrererb dlouhodobě překopávají a často narušují již beztak vytěžené mineralizované pukliny. Kromě epidotu jsou na lokalitě k vidění i jiné druhy minerálů např. albit nebo prehnit. Všechny významnější nálezy jsou uloženy v muzejních a univerzitních sbírkách např. ve Vidni, Bonnu, Wroclavi, Praze, Brně nebo ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Historie mineralogického naleziště sahá do roku 1864, kdy bylo náhodně odkryto při budování cesty k nedalekému lomu. Místo bylo něko-

likrát prozkoumáváno a překutáváno, naposledy v roce 1994. V roce 1997 byla Správou CHKO Jeseníky a Vlastivědným muzeem Olomouc vybudována „Mineralogická naučná stezka Sobotín – Maršíkov“, která má své první zastavení právě u naleziště Pfarrererb. Důvodem vyhlášení přírodní památky je jednak její ochrana před nevhodnou činností člověka, ale především její vědecký význam: Pfarrererb patří mezi nejvýznamnější naleziště mineralizace alpského typu v České republice i v Evropě a jedná se o proslulou exkurzní lokalitu. Zbývá jen dodat, že geologicky je Pfarrererb součástí sobotínského amfibolitového masivu, který je řazen k desenské skupině – jedné z regionálně-geologických jednotek silezika, tvořících geologické podloží Jeseníků.

Vít Slezák

CHKO návštěvníkům v roce 2013

V letošním roce proběhlo několik tradičních akcí na zkvalitnění terénního vybavení, především na území rezervací a v návštěvnícky exponovaných lokalitách.

Celkem bylo z prostředků Programu péče o krajinu Ministerstva životního prostředí proinvestováno přes jeden milion korun na zlepšení stavu turistických stezek a dalšího vybavení pro návštěvníky, nejen na území CHKO, ale i na Králickém Sněžníku a Rešovských vodopádech.

Na všech naučných stezkách byla provedena pravidelná údržba, nejen informačních tabulí, ale často i lávek nebo schodů. Například na Bílé Opavě byly zcela vyměněny schody pod Ovčárnou. Byly obnoveny panely naučné stezky na Rejvízu a opraven úsek chodníku po modré značce směr Dětrichov.

Z dalších letošních akcí je rozhodně třeba zmínit instalaci nových informačních panelů v rámci Ptačí oblasti Jeseníky, věnované našim dvěma druhům – jeřábkovi a chřástalovi.

Informace o těchto vzácných ptáčích návštěvníci naleznou například na Videlském sedle nebo u Mirkova pramene nad Vrbnem.

Rád bych rovněž na tomto místě ocenil významnou pomoc Sdružení jesenických strážců přírody při sběru odpadků v oblasti Pradědu, Keprníku, Rejvízu a Králického Sněžníku.

Michal Ulrych

Ptačí sezóna 2013 v Jeseníkách

„Tento způsob léta zdá se mi poněkud nešťastným...“, pravil klasik.

V posledních letech mají vůbec všechna roční období netradiční průběh. Zvláště letošní jaro se nejen v Jeseníkách vyznačovalo četnými dešti a nízkými teplotami. Jak se toto počasí podepsalo na ptačí populaci v regionu? Nejvíce byli ovlivněni hmyzožraví ptáci (rorýsi, vlaštovky, drobní pěvci), neboť jejich potrava byla v chladném a deštivém období méně dostupná. Rodiče byli nuceni opouštět hnízda na delší dobu a podchlazená a vyhladovělá mláďata často před jejich návratem uhynula. V některých případech tento výkyv počasí nezvládli samotní rodiče a uhynuli z obdobných důvodů. Bohužel i horské druhy, které jsou nastaveny na drsné podmínky, tento nestandardní průběh jara zvládaly jen s obtížemi. Jako příklad můžeme uvést vzácného sokola stěhovavého, s nímž se setkáme i daleko na severu Evropy. Zatímco vloni bylo v Jeseníkách a blízkém okolí okroužkováno 21 sokolích mláďat, letos pouhých třináct. Část jesenické populace sokola totiž zahynula o několik týdnů později, než bývá obvyklé. V době líhnutí těchto později snášených vajíček však

panovalo na horách deštivé a chladné počasí. To zkomplikovalo dospělým ptákům možnost zajistit dostatek potravy, kterou je pro sokola jakýkoli letící pták od velikosti špačka až po holuba.

Po několika letech byla velmi slabá i čapí sezóna. Většina hnízd bílých i černých čápů v Jeseníkách v průběhu hnízdění sezóny osiřela. O to více potěšující pak bylo zjištění, že v oblasti Rejvízu letos opět úspěšně vyhnízdil jeřáb popelavý a vyvedl dvě mláďata.

Jak nepříznivé jarní počasí zvládly „předměty ochrany“ ptačí oblasti Jeseníky? Při pravidelném nočním monitoringu bylo zjištěno, že chřástalů polních k nám v letošním roce přiletělo o něco málo více než loni. Pro porovnání uvádím počet volajících samců z oblasti Rejvízu: v roce 2012 pouze 1–2 ptáci, v roce 2013 bylo zaznamenáno 7–8 ptáků. Důkazem toho, že i u chřástalů probíhalo hnízdění částečně rozkolísané, je pozorování několikadenního kuřátka ještě v prvním srpnovém týdnu.

Druhý z předmětů ochrany – jeřábek lesní, díky svému velmi skrytému způsobu života o sobě moc neprozradil. Na základě pozorování několika skupinek jeřábků (odrostlá mláďata) na více

lokalitách se můžeme domnívat, že se tento lesní druh s nepřízní letošního jara vyrovnal lépe než jiné druhy.

Ornitologové z celé naší republiky se shodují na názoru, že letošní sezóna byla pro ptáky nejhorší za posledních 30 let. Přestože nepříznivé počasí připravilo o život jen zde na severu Moravy pravděpodobně tisíce ptáků, k zásadnímu ovlivnění populací by tímto výkyvem dojít nemělo.

Petr Šaj

Památník obětem hor na Červenohorském sedle

V sobotu 24.8.2013 proběhlo slavnostní otevření památníku obětem hor na Červenohorském sedle. Občanské sdružení Společně obětem hor a pár nadšenců se rozhodlo, že zde v opuštěném břidlicovém lomu postaví památník, který bude připomínat lidské životy vyhaslé vlivem zrádných jesenických hor – mrazem, větrem, v lavínách či pádem ze skály. „Není snad roku, aby si hory nevybraly svou daň na lidských životech. Tomu také odpovídá množství křížů a mohyl různě roztroušených na turistických stezkách. Ať už byl důvod, proč se ti lidé domů nevrátili jakýkoliv, stojí zato vzpomenout na ně a připomenout si, jak je důležité být na hory připraven a nepodceňovat je,“ řekl pro tisk Karel

Švéda, předseda občanského sdružení. Památník představuje zmenšenou kopii kostelíku na Vřesové studánce, který tam byl v roce 1927 postaven podle projektu vídeňského architekta a šumperského rodáka Karla Seidla. Kostelík sloužil věřícím až do roku 1946, kdy po zásahu bleskem vyhořel. Zmenšená napodobenina má uvnitř na stěnách pamětní desky se jmény obětí a plánuje se, že jednou za rok se bude u památníku nad Červenohorským sedlem konat pietní slavnost.

Vít Slezák

Dřevěné kostely a kaple v CHKO Jeseníky

Dřevěná církevní architektura na území CHKO představuje unikátní soubor staveb. Různé stavební technologie a stavební slohy se zastoupením prvků lidové architektury tvoří z jesenických dřevěných kostelů muzeum pod širým nebem.

Nejvýznamnější a nejstarší je bezpochyby kostel sv. archanděla Michaela v Maršíkově. Je to renesanční stavba s barokními a rokokovými úpravami postavená již v roce 1609. Jedná se o nejstarší zachovalou lidovou stavbu na severní Moravě a kulturní památku I. kategorie.

Z 18. století jsou v CHKO známy minimálně 4 dřevěné kaple. V Suché Rudné je to kaple z roku 1720 zasvěcená nejsvětější Trojici. Nedaleko odtud v Podlesí je kaple sv. Josefa z roku 1776, kde ale už v roce 1748 stála na stejném místě dřevěná zvonice. V Karlově Studánce se nachází kaple sv. Huberta postavená Řádem německých rytířů roku 1757. Tato stavba v sobě obsahuje rokokové prvky a zajímavý je zde nábytek zhotovený ze samorostů. Od roku 1783 stojí v Klepáčově dřevěný kostel sv. Jana Nepomuckého, u kterého bohužel bylo v 2. polovině 20. století zničeno nebo rozkradeno vnitřní zařízení. Dnes jsou všechny 4 stavby zrekonstruovány.

Další významná dřevěná stavba je kaple sv. Hedviky ve Vidlích, která pochází z roku 1930. Byla financována z poloviny vratislavským arcibiskupem

Bertramem, z druhé poloviny velmistrem Řádu německých rytířů Kleinem. Vnitřní vybavení nese prvky stylu art deco a kubizmu. Bohužel nejstarší inventář (oltářní obraz a socha Panny Marie) byl ukraden v 90. letech.

Po první světové válce vzniklo několik dřevěných kapliček jako památníky na padlé spoluobčany, v roce 1923 to byla např. kaple v Ludvíkově nebo zvonice v Rudolticích.

Je dobře, že v dnešní době lidé znovu

objevují krásu starých dřevěných staveb a neváhají vynaložit nemalé finanční prostředky na jejich údržbu či obnovu. Bez jejich obětavosti by už žádná jesenická kaple nestála. Příkladem takového přístupu může být na Vrbensku obnova zaniklé tzv. Schnaubelovy kaple v Mnichově (2012) nebo obnova rozpadlé kapličky Panny Marie Sněžné v Železně (2013).

Vít Slezák

Skrytá tvář Muny

Tak se jmenuje hledačka, která byla otevřena na Muně u Salisova, blízko Mikulovic. V areálu bývalého Muničního skladu vzniklo v roce 2011 Městečko nevládních neziskových organizací iniciované Hnutím Brontosaurus Jeseníky. Spoustu aktivit, které Hnutí Brontosaurus Jeseníky a další neziskovky na Muně dělají, letos doplní hledačka po stopách Němce Kurta Schädla, která nás provede částí areálu a odkryje mnohá jeho tajemství. Trasa je fyzicky lehká, ale náročná na orientaci. Na klidné projítí budete potřebovat asi 2 hodiny.

K návštěvě je vhodná od jara do podzimu, v zimě může překvapit (nikoli odradit) množství sněhu, v létě může být cesta hodně zarostlá. Hledačka je zvlášť vhodná pro dobrodruhy.

Text hledačky najdete na webových stránkách www.questing.cz, od příštího roku bude k dispozici také na informačním centru v Mikulovicích.

Malá ochutnávka z textu hledačky – zastavení 1:

Ustaňte teď ve svém spěchu, zastavte se ve kvalitě. Postavte se vprostřed louky na kus asfaltu. Stará cesta na Salisov tudy kdysi vedla, což je místo narození Němce Kurta Schädla. Hleďte na pětici stromů, které rostou tam, jejich název neprozradím, ačkoliv ho znám.

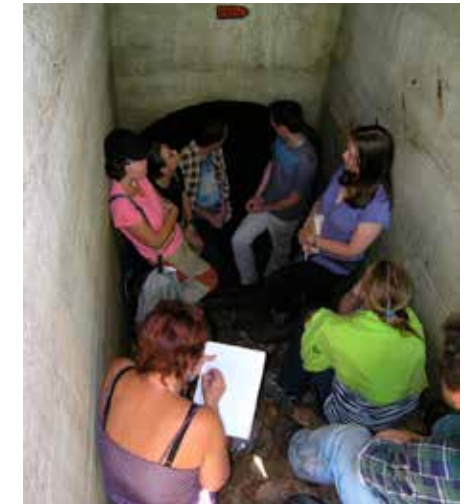
Hledačku vytvořili účastníci letní dobrovolnické akce Hnutí Brontosaurus Jeseníky. Projekt realizuje Actaea – společnost pro přírodu a krajinu. Hledačka vznikla za finanční pomoci Revolvingového fondu Ministerstva životního prostředí.

Projekt byl podpořen z programu Pro budoucnost Nadace OKD.

Questing vyvinula nestátní nezisková organizace Vital Communities ve Vermontu, USA, v roce 1995 a je vlastníkem příslušné obchodní známky.

Kateřina Kočí

Otevírá se stezka o přírodě na Muně

Vojenské areály jsou v současné době považovány za jedny z biologicky velmi pestrých a hodnotných míst. Jedno takové místo se nachází také na Jesenicku, konkrétně u obce Mikulovice. V bývalém vojenském areálu, zvaném Muna, působí již 4 roky Hnutí Brontosaurus Jeseníky.

Areál byl postaven za II. světové války jako továrna na vojenskou munici. Od té doby až do konce roku 2006 byl celý prostor uzavřen veřejnosti a jakékoliv hospodářské činnosti. Po dobu více než 65 let se zde příroda mohla téměř nerušeně vyvíjet.

Jaké bohatství Muna ukrývá, se podařilo částečně zjistit při průzkumu, který pracovníci Hnutí Brontosaurus Jeseníky započali v dubnu 2012. Zaměřili se zatím jen na některé části světa živočichů a rostlin a to konkrétně na ptáky a obojživelníky. Částečně se podařilo zmapovat i některé chráněné rostliny.

Nejvzácnějším ptákem, kterého na Muně můžeme vidět, je silně ohrožený lejsek malý. Při procházkách můžeme však zahlédnout také ohroženého tuhyka obecného. Na tahových cestách zde byl viděn také dudek chocholatý.

Více chráněných druhů bylo objeveno mezi obojživelníky. Na Muně žijí běžné druhy, mezi které patří ropucha obecná, skokan hnědý, užovka obojková, i druhy vzácnější. Za slunečných tepkých dní můžeme na pasekách vidět ještětěrku obecnou. Naopak za letních deštivých nocí uvidíme na cestách procházet se jedince i skupinky mloka skvrnitého. Za noci pozdního jara uslyšíme také rosníčku zelenou. Když budeme mít štěstí, narazíme také na kuňku žlutobřichou. Velmi zajímavé jsou původní požární nádrže, které postupně zarůstají. Zde našli domov někteří z našich čolků – čolek obecný, čolek horský a čolek velký.

Čolek velký si se mnou dlouho hrál na schovávanou. V loňském roce na jaře jsem jej letmo zahlédl v jedné z nádrží. Ale myslu si, že je to jen přelud, protože zbytek roku jsem na něj nikde nenarazila. Až teprve jednu letní noc se mi podařilo vyfotit několik párů a podat tak důkaz o jeho přítomnosti na Muně.

Ani rostliny nezůstávají ve své pestrosti pozadu. Přestože cílený průzkum doposud nezačal, jen při zevrubných mapováních byly objeveny zajímavé druhy. Okolo cest můžeme vidět chrá-

něný vemeník dvoulistý. Na některých místech roste chráněný, ale zároveň jedovatý, keřík lýkovec vonný. Okolo potůčků roste lilek potměchuť a na světlejších místech můžeme narazit na rulík zlomocný. Na Muně na jaře rozkvétají také léčivé rostliny – podběl lékařský, devětsil bílý, různé druhy máty, dobromysl a další. Na své si přijdou za vlhkého počasí i houbaři.

O tom všem pojednává naučná stezka o přírodě Muny a také o vztahu člověka, přírody a krajiny, která byla letos v říjnu slavnostně otevřena na Muně.

Muna nabízí pro každého něco – jak krásná místa přírody, tak historické zajímavosti. O některých z nich pojednává historická stezka, kterou zde Hnutí Brontosaurus Jeseníky otevřelo v roce 2011. Již nyní přitáhlo kouzlo Muny i několik neziskových organizací, které pod vedením HBJ založilo v roce 2011 Městečko neziskových organizací a společně nyní o Munu pečují.

Alena Bajerová

Hnutí Brontosaurus Jeseníky

Představení nové knihy Chráněné a ohrožené rostliny CHKO Jeseníky

Kniha formátu A4 je vytištěna na těžkém křídovém papíře a vázána v tvrdých laminovaných deskách. Má 314 stran a obsahuje přes 840 barevných fotografií. Po úvodních kapitolách, pojednávajících obecně o problematice druhové ochrany rostlin a o květeně CHKO Jeseníky (včetně historického vývoje jejího poznávání), následuje hlavní část, v níž jsou popisy 400 druhů, poddruhů a kříženců jesenického červeného seznamu. Ohrožené druhy, které dosud v Jeseníkách rostou, jsou podrobně popsány, včetně jejich současných i bývalých lokalit; u každého je fotografie jeho charakteristického vzezření a typického biotopu nebo hlavní lokality. Taxony nezvestné, vyhynulé a nejasné jsou popsány stručněji.

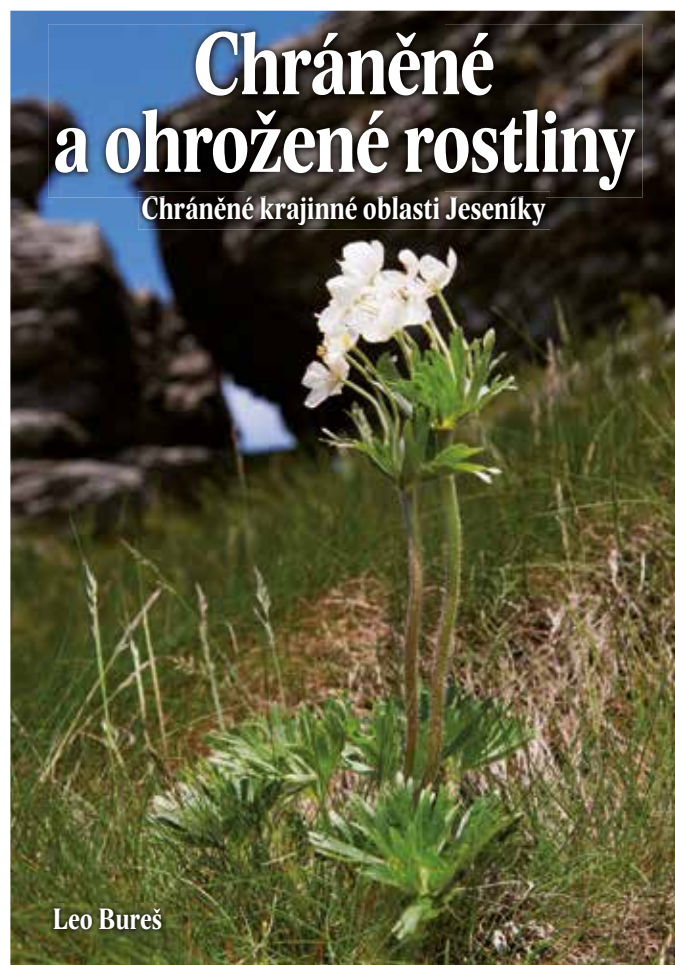
Knihu jsem se snažil napsat a koncipovat tak, aby v ní byla uvedena všechna nejdůležitější data pro odborníky, ale aby byla také dobře srozumitelná a zajímavá i pro širší laickou veřejnost, pro všechny milovníky jesenické květeny a jesenické přírody. Kdyby tato knížka alespoň trochu přispěla k ochraně a záchraně nejohroženějších jesenických rostlin, dožívajících namnoze v několika posledních exemplářích na posledních lokalitách, byl bych moc rád. A kdyby někdo objevil nové, v knížce neuvedené lokality vzácných druhů a dal mi vědět, budu mu vděčný já i ty ohrožené kytičky. A protože jsem se

na vydání knížky nemalou částkou finančně podílel, polovinou nákladu disponuji. Obratem pošlu knihu každému (na dobírku, na fakturu či jinak), kdo si ji u mne objedná na adrese: leobures@seznam.cz.

Leo Bureš

Hořec jarní, chráněný a vzácný druh, Velká kotlina

Leo Bureš

Hvozdík kartouzek sudetský – endemit Velké kotliny

Hořec tečkovaný roste v ČR pouze v Hrubém Jeseníku, Petrovy kameny

Jitrocel černavý sudetský – endemit Velké kotliny

Pupava Biebersteinova jesenická – endemit Malé kotliny

Lipnice jesenická – endemit Hrubého Jeseníku, Petrovy kameny

Zvonek okrouhlolistý sudetský, Velká kotlina

Zvonek jesenický – endemit Petrových kamenů

Rozhovor s členem Horské služby Jeseníky Slávkem Tejnským

U Horské služby už působíš pěkných pár let. Co Tě přivedlo k práci horského záchranáře?

Od narození žiji v horách, takže k horskému prostředí mám velký vztah. Navíc můj otec působil v Horské službě, což mě samozřejmě velkou měrou k této práci směřovalo.

Tvé pracoviště je hlavně na Ovčárně, kde v posledních letech návštěvnost klesá, jak vidíš současnost a budoucnost rekreace a lyžování v tomto středisku?

Nemám pocit, že by návštěvnost klesala, lidí tam je stále hodně. Není už takový zájem o sjezdové lyžování vzhledem k tomu, že se rozvíjí střediska v nižších polohách. A v létě je návštěvníků v oblasti Pradědu opravdu hodně. Je to atraktivní místo, které lidi přitahuje. Ovčárna je pod hlavním hřebenem a poměrně vysoko.

Je to středisko, které přitahuje lidi s různými zájmy, jsou zde vidět kromě lidí na sjezdových tratích hojně běžkaři, ski alpinisté, celoročně pěší turisté a cyklisté.

Jako hlavní lavinový preventista máš bohaté zkušenosti s bezpečností pohybu v zimních horách, máš taky pocit, že se návštěvníci Jeseníků chovají stále otrleji a s menším respektem vůči rizikům?

Ano, někdy mám. Neřekl bych, že

jsou otrlejší. Většinou podceňují rizika pohybu ve volné přírodě lidé bez zkušeností nebo udělají nějakou chybu. Tím nemyslím jen lavinové terény, ale všeobecně pohyb na horách, který se řídí určitými zásadami. Desatero o pohybu lze najít na internetových stránkách Horské služby. Pohyb ve volném terénu na lyžích a snowboardech lidé vyhledávají stále více a někdy se ženou do zbytečného rizika, o čemž svědčí i dvě poslední smrtelné lavinové nehody v roce 2009 a 2010 ve Velké kotlině.

Jeseníky znáš důvěrně, čím jsou pro tebe jedinečné, zajímavé?

Nádherná příroda, scenérie. Je to krásné horstvo, ve kterém žiji od dvou let života a nikdy bych je nevyměnil. Hory krásné, ale můžou být také nebezpečné.

Jaký je tvůj názor na případné zřízení národního parku v Jeseníkách?

Nevím, co bude lepší pro návštěvníky, zda tak jak to je, nebo NP? Vždycky se kloním k tomu, co je lepší pro lidi.

V nižších polohách se rychle rozvíjí lyžařské areály a přibývají nové, plánuje se například lyžařský areál nad Vrbnem pod Pradědem, zdá se, že se těžiště vaší práce přesunuje právě do těchto míst, jak v tomto kontextu vnímáš budoucnost horské služby?

To je složitá otázka. O bezpečnost návštěvníků jsou povinni se postarat provozovatelé areálů, a zda osloví Horskou službu nebo ne, je otázkou jednání. Každopádně naše činnost je zaměřena na záchranu v horách a tam si myslím, že Horská služba patří. Zda se bude Horská služba podílet na záchraně v nově vznikajících střediscích v nižších polohách, je otázkou, na kterou nemám odpověď.

Jaká byla nejnebezpečnější situace, ve které jsi se jako záchranář ocitl? Měl jsi někdy při záchranné akci pocit, že by bylo lepší to vzdát a neriskovat vlastní život?

To se nedá jednoznačně říct. Při zá-

chranných akcích se člověk většinou bojí o toho, koho řeší, a na své zdraví při akci moc nemyslí. Dojde mu to až po akci, co se mohlo všechno stát. Většinou je to při záchraně v nepřístupném nebo lavinovém terénu. Zatím mi přálo štěstí a osud.

Které lokality v Jeseníkách představují lavinová nebezpečí? Jak často vyjíždíte k případům, kdy lavina ohrožuje lidský život?

V Jeseníkách je 6 lavinových katastrů: Velká a Malá kotlina, Jelení žleb, severoseverozápadní svahy Vysoké hole nad Sviním žlebem, Sněžná kotlina na Červené hoře a prameny Moravy

na Králické Sněžníku. Celkem je to 20 lavinových drah. Některé dráhy jsou aktivnější, některé méně, nebo jsou neaktivní i několik sezón. Nejaktivnější jsou některé dráhy ve Velké kotlině, Malé kotlině a pak na Červené hoře. K lavinám, které strhnou člověka, a dojde k zaspání, se vyjíždí nepravidelně. Někdy se taková situace opakuje každou zimu, jako to bylo v prosinci 2007, v únoru 2009 a lednu 2010. Pak se několik zim nemusí stát nic. Není v tom žádná pravidelnost.

Děkujeme za rozhovor.

Jindřich Chlapek, Lenka Skuhřavá

Odumírající strom jako významný biotop hmyzu

Jednou z nejvíce ohrožených skupin živočichů jsou druhy vázané na odumírající a staré stromy, které jim poskytují prostředí pro vývoj larev, zdroj potravy, hnízdní příležitosti nebo dočasný úkryt. Takové stromy u nás využívá jako úkryt asi 30 druhů v dutinách hnízdicích ptáků, 11 druhů netopýrů a dalších 8 druhů savců. Odhadem více než 1600 druhů hub je svým růstem vázáno na staré a odumírající dřevo. Počet druhů hmyzu se odhaduje asi na 1300 a právě hmyz, především saproxylofágní brouci, jsou nejohroženější skupinou živočichů obývajících odumírající a mrtvé stromy. Různé druhy brouků potřebují k vývoji různé podmínky, ať už se jedná o druh stromu, stupeň rozkladu dřeva, stupeň oslunění, rozměr dřeva, typ hniloby, klima oblasti i mikroklima, nadmořskou výšku, predátory, parazity a tak bychom mohli pokračovat. Některé studie ukazují, že i v rezervacích s dostatkem odumírající a mrtvé dřevní hmoty obsazují vzácné druhy brouků pouze několik málo pro ně nejvhodnějších kmenů. Pokud by byly třeba náhodně z takové lokality tyto kmeny odvezeny, může zaniknout celá populace druhu, aniž by se změnila struktura lesa.

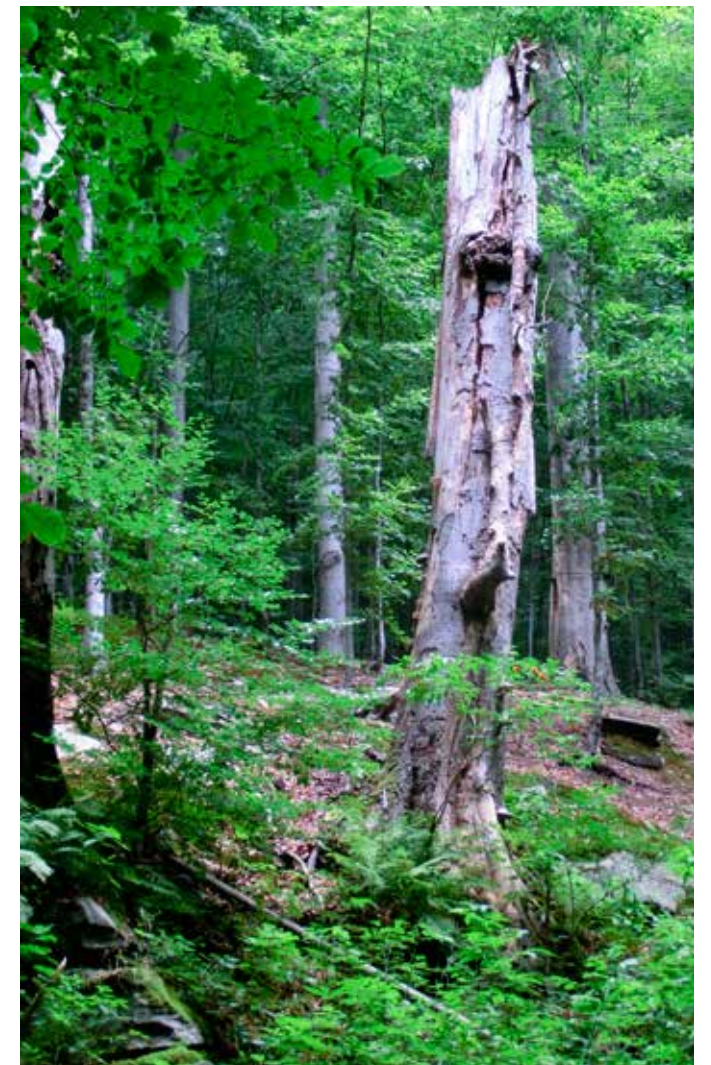
Představme si les v dávné minulosti bez vlivu člověka. Některé druhy brouků musely urazit i poměrně velkou vzdálenost, aby našly např. vhodně osluněný vývrat nebo zlom. Pokud takový kmen našly, slétli se na něho jedinci ze širokého okolí a jejich nakladená vajíčka zde úspěšně dokončila vývoj. A teď si představte situaci, kdy do takového koloběhu vstoupí člověk. Najednou pokácí několik stromů, které umístí na okraj lesní cesty. Pro tesaříky je to prostřený stůl a málokterý jedinec v okolí nevyužije tuto nabídku. Brouci však stačí naklást vajíčka a než se z nich stane dospělec, dávno již skončí v kamnech nebo na pile. Pokud se toto dělo opakuje, na populaci druhu v oblasti se to muselo projevit.

Právě druhy s takovýmto životním cyklem jsou nejohroženější. Jsou to především krascovití, tesaříkovití a roháčovití, tedy také ti z nejkrásnějších. A tak není divu, že dnes v převážné většině našich lesů přežívají pouze druhy se širší ekologickou valencí, tedy takové, které se umí lépe přizpůsobit daným podmínkám.

Některí ochránci přírody si uvědomují nedostatek vhodných biotopů pro brouky a snaží se propagovat a budovat tzv. broukoviště. Definice broukoviště může znít: „skupina kmenů, špalků či větví zakopaných částečně v zemi nebo na ní položených, která slouží jako útočiště organismů vázaných na mrtvé

dřevo“. Přestože pomístní stavba broukovišť nenahradí žalostný nedostatek mrtvého dřeva v krajině, je to alespoň jeden ze způsobů, jak na tento problém upozornit širokou veřejnost.

Vít Slezák

Lípa v zatáčce v horní Morávce

Když projíždíte po silnici II/445 z Malé Morávky do Karlovy Studánky, můžete si v horní části obce Malá Morávka hned u cesty všimnout mohutného stromu. Je to lípa evropská, tedy kříženec našich dvou domácích druhů lip – srdčité a velkolisté, která byla v roce 1999 vyhlášena jako památný strom. Strom má obvod kmene 497 cm ve výšce 1,3 m nad zemí, což odpovídá průměru téměř 160 cm, a výšku 21 m. Jeho stáří je odhadováno na 240–280 let.

Lípa roste jen půl metru od asfaltové vozovky poměrně frekventované komunikace a na to také doplatila. Drobná poškození a oděrky od projíždějících nákladních automobilů zažíval strom již dlouhá léta, ale na podzim roku 2007 přišlo něco mnohem horšího. Do kosterní větve stromu nad komunikací narazila odvozní souprava plně naložená

dřívím a větev i s celou polovinou koruny se téměř odlomila. Jen díky bezpečnostnímu vázání, které bylo v koruně stromu instalováno v minulosti, nedošlo k pádu části stromu na silnici a ještě větším škodám. Strom musel být urychleně ošetřen, celá západní polovina koruny nad silnicí byla odstraněna a strom tak definitivně přišel o svou bývalou krásu.

Strom je stále poměrně vitální a v daném místě má ještě určitou perspektivu, ale na jeho příkladu se ukazuje, že soužití mezi silničním provozem a stromy není vůbec jednoduché.

Jan Halfar

Návrat sladkoplodého jeřábu na Jesenicko

Jedlý jeřáb je jesenickou krajeovou specialitou. Jeho domovinou je Ostružná a Petříkov, kde byl vyšlechtěn místními rolníky kolem roku 1805. Během 2. poloviny 19. století se rozšířil do celé Evropy jako ovocný strom plodící i v horských nebo studených oblastech. V kuchyni původních obyvatel Jesenicka měl široké využití. Lidé z něj vyráběli pálenku či likéry, ale i marmelády či víno. Občanské sdružení EBERESCHE o.s. se snaží o jeho návrat do krajiny.

Sladkoplodý jeřáb var. moravica, ve zdejším nářečí süsse Eberesche, má svoji domovinu v Jeseníkách. V naší oblasti je ale na vymření, existuje zde pouze několik stromů v hodných k odběru rouby a následnému uchování tohoto genetického materiálu. Cílem projektu je vrátit do krajiny Jeseníků sladkoplodý jeřáb. Roubovance sladkoplodého jeřábu sice nabízí ovocné školky (např. Velké Losiny, Bojkovice, Opava), ale není zaručen jesenický genofond stromků. Pokud chceme výsadbu sladkého jeřábu rozšířit v dalších letech na celé Jeseníky, je třeba v co největším množství namnožit pod-

nože, naroubovat je a následně vysadit. Hlavním cílem je navrátit do zdejší přírody stromy jedinečné, historicky i geneticky významné původní regionální odrůdy, které zde, až na malé výjimky,

již prakticky z krajiny vymizely. Druhým cílem je pak vrátit do krajiny prvek alejí, který také mizí. Nezanedbatelný je význam pro ptactvo, pro které byl jeřáb jedním ze zdrojů kvalitní přírodní potravy. A v neposlední řadě je dlouhodobým cílem sdružení i všech zúčastněných poskytnout návštěvníkům kraje, turistům, skutečnou místní kulinářskou specialitu – některý z výrobků z jedlých jeřabin, na něž máme celou škálu starých receptů místní lidové kuchyně. Výrobci marmelády, likéru a zavařenin se již hlásí sami. V horizontu 5 let bude díky dalším výsadbám surovin pro jejich výrobu dostatek.

Iniciátorům projektu se již v roce 2012 podařilo zainteresovat do výsadby sladkoplodého jeřábu další subjekty: ZŠ Javorník ve spolupráci s Městem Javorník vysadili v dubnu v ovocné aleji k biocentru na 40 stromů; Město Zlaté Hory vysadilo na podzim alej 120 sladkoplodých jeřábů při silnici Zlaté Hory – Jarnoltówek, Město Jeseník plánuje na roce 2013 výsadbu aleje podél polní cesty z Kalvodovy ulice do Lázní Jeseník. a hlásí se další zájemci – např. třeba z Krušných hor.

V roce 2012 byly v rámci projektu uskutečněny tyto aktivity:

Březen 2012

Odběr rouby a první roubování 70 kusů podnoží za účelem uchování místního genofundu. Rouby byly odebrány ze dvou matečních stromů v Lipové-lázních a v Nýznerově.

Duben 2012

Odborným garantem celého projektu je občanské sdružení Vitaregio o.s., jehož členové prováděli odběr rouby, roubování a školkování stromků. Podnože pro roubování dodala sponzorsky Lesní škola Jeseník Ing. Miroslava Kopeckého.

Říjen 2012

Ve spolupráci s obcí Ostružná, byla vytipována lokalita při pravé straně místní komunikace směrem do Petřikova (část obce Ostružná). Zde bylo vysazeno 44 kusů jeřábů. Skupina dalších 4 jeřábů byla vysazena u kostela „Tři Králů“ v Ostružné a 2 jeřáby byly vysazeny u kapličky na levé straně silnice. Kromě sladkoplodého jeřábu byly vysazeny i stromy odrůd vyšlechtěných v Rusku a v Německu a dvacet podnoží ptačího jeřábu, které budou naroubovány rouby z dalších nalezených stromů z oblasti Ostružné. Vzhledem k nepříznivému počasí během roku 2012 jsme ale k podzimní výsadbě mohli použít pouze 3 vlastní roubovance. Ostatní stromky jsme museli zakoupit. Po oba dny přišlo nebo přijelo celkem 93 účastníků z blízkého okolí, ale též ze Zlína, Prostějova, Opavy či Prahy.

Léto–podzim 2012

Během léta až podzimu 2012 byla provedena první etapa mapování původ-

ních stromů sladkoplodého jeřábu na Jesenicku, jehož výstupem bude GPS mapa dochovaných stromů na webových stránkách a kapitola o mapování v brožuře včetně mapy a odborného popisu jednotlivých stromů. Značný mráz v době květu jeřábů způsobil, že většina ze 20 vytypovaných stromů v terénu neměla plody, takže jich mohlo být zařazeno do genofundu pouze 6, u nichž lze s jistotou tvrdit, že jde o původní sladkoplodou odrůdu. Mapování bude pokračovat v příštích letech a do genofundu budou zařazovány další prověřené stromy. Důvodem nutnosti mapování byla skutečnost, že pro další výsadbu je vhodné mít matečních stromů pro odběr rouby co nejvíce – pro zachování diverzity původní odrůdy.

V rámci projektu byla vydána publikace „Moravský sladkoplodý jeřáb – Z Ostružné do světa“ s cílem seznámit veřejnost s významem jeřábu jako ovoce, s jeho historií, se způsobem jeho výsadby a ošetřování a také s využitím jeho plodů v kuchyni a domácí lékárně (včetně původních lidových receptur). Brožura byla vydána v počtu 300 kusů jako neprodejná a během začátku roku 2013 byla spolu s výzvou ke spolupráci v dalších letech rozšířena v celém regionu Jesenicka (informační centra, obce, školy, místní sdružení a spolky, knihovny).

V roce 2013 byly v rámci projektu uskutečněny tyto aktivity:

Jaro 2013

Na jaře se opět roubovalo, nejprve podnože k další výsadbě – tentokrát rouby z nalezených stromů v lokalitách Ostružná, Petříkov a Horní Lipová. Podnože daroval revírník Ing. René Medek. Nyní má sdružení zaškolковано cca 100 sazenic, které ale budou připraveny k výsadbě nejdříve v letech 2014 a 2015. Pomologové se sdružením spolupracující naroubovali rouby ze starých původních jeřábů i 20 planých podnoží aleje v Ostružné a dobrá zpráva zní, že všechny rouby se ujaly! První výsadba měla tedy stoprocentní úspěšnost, je vidět, že i přírodní a vyšší síly projektu přejí.

Srpen 2013

Sdružení navázalo v letošním roce spolupráci s občanským sdružením „Naše Jeseníky“ na Ramzové a zapojilo se do Ramzovského kulturního a sportovního léta – podílelo se na organizaci jarmarku tradičních výrobků v rámci Poutě u sv. Rocha a Jeřabinové slavnosti ve dnech 10.–11. srpna 2013. Bylo by

dobře, aby jeřabinová slavnost zůstala nedílnou součástí této již tradiční pouti.

Září 2013

O výsadbu je potřeba se starat. Proto se 7. září sešli dobrovolníci u kostela v Ostružné, aby připravili vysazené stromky na zimu. Vysekali přerostlou travu kolem nich, opravili oplocenky a úvazky a byl také osazen informační panel o jeřábu sladkoplodém u kapličky při silnici do Petřikova. Vzniklo zde místo odpočinku a poučení, protože k panelu přibýly i dvě lavice, které zhotovil sponzorsky místostarosta Ostružné pan Roman Roušal. Jemu i všem zúčastněným brigádníkům je třeba touto cestou poděkovat.

Květen a říjen 2013

Z iniciativy Města Jeseník byla pro tento rok navázána spolupráce při výsadbě jeřábů sladkoplodých v jeho katastru. Prvních sedm stromků bylo vysazeno zástupci partnerských měst Jeseníku 18. května při zahájení lázeňské sezóny 2013. Všechny stromky zdárně rostou před penzionem „U Petra“ a každý z nich nese štítek příslušného partnerského města, jehož zástupci jej vysadili. Druhá výsadba, tentokrát aleje patnácti sladkoplodých jeřábů, proběhla v sobotu 19. října 2013 v lokalitě nad Kalvodovou ulicí. Součástí byla „Jeřabinová slavnost“ s občerstvením jako poděkování za práci a přízeň účastníků.

Partneri projektu: Obec Ostružná – majitel pozemku a VITAREGIO, o.s. jako odborný garant celého projektu.

Projekt byl realizován za podpory Nadace Partnerství.

Bohumila Tinzová
předsedkyně EBERESCHE, o. s.

Invazní druhy CHKO Jeseníky – VI. díl

Chrastice rákosovitá (*Phalaris arundinacea*)

Chrastice rákosovitá je příkladem expanzivního druhu rostliny, tedy druhu, který je na našem území sice původní, přesto se může na některých místech začít chovat invazně, intenzivně se šířit do okolí a výrazně tak měnit fungování celého zasaženého ekosystému.

Jde o statnou vytrvalou travu z čeledi lipnicovitých, rostoucí většinou na březích větších řek, potoků a rybníků, v olšinách, pobřežních rákosinách, místy i na podmačených loukách. Rostliny postupně vytváří hustou síť podzemních oddenků, čímž vznikají hustě zapojené porosty s pevným drnem, který brání růstu jiných druhů. Pomocí těchto oddenků se také může šířit na vzdálenost až několika metrů ročně.

Chrastice má rozsáhlý světový areál rozšíření, roste skoro v celé Evropě, severozápadní Africe, Asii, Severní Americe, zavlečena byla i do jižní Afriky, Austrálie, na Nový Zéland, Havaj a do Jižní Ame-

riky. U nás se vyskytuje po celém území od nížin do hor.

Na většině lokalit nepůsobí v podstatě žádné problémy a je přirozenou součástí společenstev. Stejně tak je tomu i na většině území CHKO Jeseníky, s výjimkou Velké a Malé kotliny v NPR Prácheň, kde se chrastice začala v nedávné době poměrně rychle expanzivně šířit podél potoků a pramenišť a měnit tak velmi cenné přirozené porosty s výskytem celé řady vzácných a zvláště chráněných druhů rostlin. Tady je proto chrastice v současné době pravidelně kosena. Každoročním pravidelným kosením se podařilo zastavit její expanzi a redukovat plochu porostů. Za zhruba 10 let každoročního kosení byla chrastice na některých místech ve Velké a Malé kotlině úspěšně eliminována, na jiných místech dosud, i přes pravidelné kosení, přetrvává.

Vratná sukcese probíhající na mís-

tech dříve obsazených chrasticí vedla po jejím ústupu k obnovení původních porostů, na některých plochách s dlouhodobě kosenou chrasticí ve Velké kotlině se přechodně objevila obnažená místa bez vegetace, na kterých se daří některým vzácným geofytům, např. křivatici nejmenšímu (*Gagea minima*) nebo dymnivce bobovitě (*Corydalis intermedia*).

Radek Štencel

Tip na výlet

Na kole či běžkách Rabštejnskými hvozdy – podzim/zima 2013

Tentokrát se podíváme do jižní části Jeseníků – do lesů v okolí Rabštejna a Skřítku. Trasa je zaměřena na cyklisty, vhodná pro rodiny s dětmi, nebo v zimě na běžky. Trasa 30 km s jedním patrnějším kopcem, ale zato dlouhým sjezdem v poslední části výletu. Pro začátek putování jsem zvolil Janovice u Rýmařova, parkoviště u zámku. Kdysi byl Janovický zámek centrem rozsáhlého panství, za což vděčí právě hradu Rabštejn, jehož poloha na skalách uprostřed lesů donutila rod Žerotínů toto neútné místo nahradit kompletně přestavěnou janovickou tvrzí. To však bylo v dobách dávno minulých, na počátku 16. století. My ve 21. století namažeme skluznice lyží či řetěz horského kola a vypravíme se do těchto krásných a hlubokých lesů.

Z parkoviště u zámecké brány se vypravíme po žluté značce k rozcestí Janovice – zámek. Zde opustíme veškeré turistické značení a s parkem po pravé ruce se vydáme Sklepni ulicí mezi domky. Po chvíli zástavba končí a starou alejí se dostaneme mezi louky a pastviny, nalevo od přírodní rezervace Pstruží potok,

prameniště se vzácnými orchidejemi či vachtou trojlistou, hnízdí zde i chřástal či sluka.

Po krátkém kopečku dospějeme na rozcestí Pod Výhledy, kde běžkaři zvolí lepší stopu, většinou na Rabštejn, která vede po žluté značce. Cyklistům doporučuji objet kopec Mazance po silnici vlevo. Na jaře zde můžeme prameniště s voňavým česnekem medvědím, který podrůstá bukové lesy s podmačenými olšinami. U Rabštejnského potoka se opět napojíme na žlutou značku a mírným stoupáním se dostaneme k myslivně na Rabštejně. Třetinu výletu tak máme za sebou.

Rabštejnskou hájovnu už dávno neobývá správce panských lesů, pro potěchu většiny smyslů zde však najdeme útulnou hospůdku s výbornou kuchyní.

Suťový smíšený les kolem skal byl pro svou přírodní hodnotu vyhlášen jako přírodní rezervace. V létě zde omamně voní kvetoucí měsíčnice, v zimě můžeme najít její průsvitné penízky, symbolický hradní poklad.

Po spočinutí či procházce mezi skala-

mi se vydáme po červené značce mírným klesáním na rozcestí Hvězda, odtud doprava po zelené na Skřátek. Než dosáhneme hlavní silnice, můžeme malou skalku zvanou Krtinec, která stojí za zastavení, neboť poslouží jako příjemná vyhlídka na šumperskou stranu hor.

Za chvíli již projíždíme kolem smrkových lesů národní přírodní rezervace Rašeliníště na Skřátku, jehož centrální část připomíná severskou tundru. U motoristu „Na Skřátku“ máme další možnost se občerstvit a vyrazíme na poslední část výletu, po červené značce přes hlavní silnici směr Žďárský potok. Trasa už povede víceméně z kopce, od rozcestí nad Skřátkem pokračujeme v objíždce rezervace, krátký sjezdík nás vyvede k rozcestí Žlutý potok a dále chladným údolím Podolského potoka k Anenské huti a zadními cestami (značeno cyklo 6077) přes Starou Ves k Janovickému zámku.

Krásný výlet přeje Michal Ulrych.

Přírodní rezervace PR Jelení bučina – ostrov „pralesa“ v moři kulturních lesů

Hovořit v kulturní krajině střední Evropy o pralesích v pravém smyslu tohoto slova, tedy lesních porostech, kde lidská ruka významněji do vývoje ekosystému nezasáhla, je vždy určitá nadšázka. Nejinak tomu je i v případě přírodní rezervace Jelení bučina a to i přes skutečnost, že právě tento kousek lesa má řadu prvků, které jsou pro pralesy zcela typické: prastaré vysoké stromy, vyvrácené a zlomené kmeny, rozmanité pahýly, velké množství ležícího tlejícího dřeva a různé houštiny tvořené mladými stromky, deroucími se v urputném konkurenčním boji vzhůru ke slunci.

Lokalita byla jako chráněné území, resp. tehdy státní přírodní rezervace, vyhlášena v roce 1970 na ploše 23 ha. V roce 2013 byla plocha rezervace zvětšena přiřazením navazujících přírodě blízkých porostů s převahou buku na současných 45,8 ha.

Velmi zajímavá a složitá je historie lidského působení na lesní porosty Jelení bučiny. Vzhledem k velkému hladu

po dřevě v období vrcholícího zpracování železa v oblasti Jeseníků byly zdejší porosty už v první polovině 18. století toulavou těžbou zcela vytěženy. Pod tímto vytěžením si ale musíme představit přeci jen něco jiného než holiny, jak je známe ze současných hospodářských lesů. Jestliže se před touto těžbou jednalo o původní pralesy a těžba probíhala postupně i několik desetiletí, zůstalo zde jistě mnoho nevyužitelného tlejícího dřeva a houštiny mladých stromků. Ty zajistily kontinuitu lesního prostředí a umožnily přežít řadě typicky pralesních organismů, jako jsou třeba některé mechorosty, houby či bezobratlí živočichové. Od té doby zde lesy postupně bez významnějšího lidského přispění odrůstaly, jen tu a tam se jim pomohlo vyséváním především smrkových semen. Při větrných kalamitách se padlé stromy průběžně vyklízely a poslední významná úmyslná těžba, tedy kácení stromů, zde proběhla ještě v roce 1939. Až do roku 1971 zde probíhaly tzv. těžby nahodilé,

tedy odstraňování stromů padlých při vichřicích nebo kácení kůrovcem napadených smrků.

Přes to všechno se zde jako malým zázrakem zachoval mimořádně cenný bukový pralesovitý porost s vysokým podílem javoru klenu a vtroušeným jilmem horským, javorem mlčím a smrkem ztepilým. Jedle, která v lesích v nadmořských výškách mezi 800–900 m má své nezastupitelné místo, zde byla v průběhu staletí zcela vytěžena. Hlavní úsilí ochrany přírody směřuje k snížení působení zvěře na lesní ekosystém, především vyloučení okusu mladých stromků. Zejména javory, jilmu a vysazované jedle bez ochrany před zvěří oplocením zde nemají téměř žádnou šanci vyrůst.

Rezervace je výjimečná zejména přítomností mimořádně bohatého spektra hub. Tento fakt je dán především poměrně velkou stanovištní diverzitou (prameniště, skály, sutě, hluboké lesní půdy) a dlouhodobě významným množstvím tlejícího dříví v různém stádiu rozkladu jako klíčového substrátu pro řadu druhů hub. Celkem zde dosud bylo zjištěno 272 druhů hub, z nichž plných 65 % je vázaných na odumřelé dřevo. Nejvýznamnější je nález pórnatky *Stelliny (Skeletocutis stellae)*, která je vázaná na tlející kmeny mohutných jehličnanů v pralesovitých rezervacích. Jde teprve o druhý nález na Moravě, vedle Beskyd je známá rovněž z Boubínské a Žofínského pralesa a rezervací Medvědice a Ždanidla na Šumavě. Dále zde roste 97 druhů mechorostů a 87 druhů cévnatých rostlin. Lokalita je zajímavá i zoologicky, o čemž svědčí např. přítomnost nadprůměrného počtu 38 druhů měkkýšů.

Jelení bučinu naleznete na západním úbočí žárového vrchu v údolí Střední Opavy. Území jistě stojí za opatrnou návštěvu. Nahlédnutí do takto rozmanitého lesa pomůže uvědomit si rozmanitost a krásu přírody, může nechat rozběhnout představivost naplno a vytvořit si obrázek, jak asi vypadaly hluboké jesenické hvozdy před příchodem člověka.

Jindřich Chlapek

Záchranná stanice pro handicapované živočichy v Rudě nad Moravou

Pod záštitou Českého svazu ochránců přírody Šumperk byla letos v polovině roku uvedena do provozu nová záchranná stanice pro handicapovaná zvířata. Své zázemí má v Rudě nad Moravou a o její provoz se starají manželé Maixnerovi. Otevření stanice předcházelo podle povolení vydávaného Ministerstvem životního prostředí a souhlasu Veterinární správy také potřebné proškolení pracovníků a vybudování nezbytného množství ubikací pro různé skupiny živočichů.

Hlavním posláním záchranné stanice je pomoc zraněným, nemocným či jinak handicapovaným volně žijícím živočichům včetně osiřelých mláďat. Cílem je maximální počet „hospitalizovaných“ zvířat vyléčit, odchovat a připravit na zdárný návrat do volné přírody. Ne všechna zvířata ale mají to štěstí, aby mohla po několika dnech či týdnech stanici zdárně opustit. Pro takzvané trvalé handicap je tak nutné najít ve spolu-

práci s dalšími obdobnými organizacemi nový domov.

Za první čtyři měsíce provozu našly v záchranné stanici útočiště téměř tři desítky zvířat. Podobně jako v ostatních záchranných stanicích v republice jsou i zde nejčastějšími „klienty“ poštolky obecné a různé druhy netopýrů. Zatím nejmenším úspěšně odchovaným živočichem bylo holátko drozda. Největším „pacientem“ bylo odrostlé mládě labutě, které je po mírné otravě botulinem připraveno stanici opustit a vrátit se zpět do volné přírody. Podobné štěstí asi nepotká výra velkého, který je ve stanici léčen již několik týdnů za ochotné pomoci veterinárních lékařů.

Významnou část zvířat v záchranných stanicích tvoří mláďata z volné přírody i městského prostředí. Část těchto mláďat však naši pomoc nepotřebuje a jen čeká na návrat nedaleko se pohybujících rodičů. Vzít či nevzít takové nalezlé mládě? Správně vyhodnotit takovou situaci však dovede nejlépe člověk, který o této problematice alespoň někdy něco slyšel. Šíření rad a další osvětová a výchovně vzdělávací činnost je také jedním z poslání záchranných stanic.

Záchranná stanice v Rudě nad Moravou působí jako „sběrné místo“ pro oblast Šumperska, Zábřezska a Jesenic-

ka. V případě potřeby však zajistí akutní péči handicapovanému zvířeti z jiného regionu. Pro území Jeseníků je to tedy druhé zařízení, které poskytuje pomoc handicapovaným živočichům. Od roku 2000 je v provozu záchranná stanice v obci Stránské na Rýmařovsku.

V případě nálezů zraněného živočicha nebo opuštěného mláděte se neváhejte obrátit na níže uvedené kontakty. Včasným doručením handicapovaného zvířete do záchranné stanice se významně zvyšuje pravděpodobnost na jeho úspěšné znovunavrácení do přírody.

Kontakty: Jitka Maixnerová – 731 663 801, Jiří Maixner – 724 618 060

Na e-mailové adrese actaea.karlovice@gmail.com uvítáme vaše připomínky, názory či náměty pro vydání dalšího čísla či připomínky k dosud vyšlým číslům Campanuly. V případě zájmu o doručování Campanuly v elektronické podobě nás kontaktujte na stejné adrese.

CAMPANULA – zpravodaj Chráněné krajinné oblasti Jeseníky /Ročník IV., číslo 2/2013. /Vychází 2x ročně. / Vydává ACTAEA a AOPK ČR – Správa CHKO Jeseníky. / Náklad 1000 výtisků. / Číslo vyšlo v prosinci 2013 v Karlovicích. / Zpravodaj je vytištěn na papíře s certifikací FSC. / Tisk: PROprint, Český Těšín / **Grafika:** sumec+ryšková, Rožnov pod Radhoštěm / NEPRODEJNĚ

Fotografie: Alena Bajerová, Leo Bureš, Jan Halfar, Jindřich Chlapek, Kateřina Kočí, Jitka Maixnerová, Vít Slezák, Společně obětem hor o.s., Petr Šaj, Slávek Tejnský, Bohumila Tinzová, Michal Ulrych, archiv Actaea a SCHKOJ

Texty: Alena Bajerová, Leo Bureš, Jan Halfar, Jindřich Chlapek, Kateřina Kočí, Lenka Skuhrová, Vít Slezák, Petr Šaj, Radek Štencel, Slávek Tejnský, Bohumila Tinzová, Michal Ulrych

Redakce: Lenka Skuhrová, Kateřina Kočí, Jan Halfar, Jindřich Chlapek

Editace: Lenka Skuhrová, Kateřina Kočí

CAMPANULA – zpravodaj Chráněné krajinné oblasti Jeseníky je periodickou tiskovinou evidovanou pod MK ČR E 19512. Zpravodaj byl vydán v rámci projektu „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“. Projekt je realizován Moravskoslezským krajem za přispění finančního nástroje Evropské unie LIFE+.

